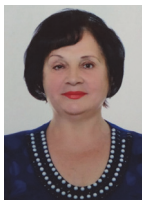


РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ І ВИДІВ АГРОКРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ



Л. М. ХУДОЛІЙ, д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
ORCID 0000-0002-1628-068X
E-mail lubov.khudoliy@gmail.com

Анотація. У даній статті розглядається проблема недостатнього забезпечення кредитними ресурсами аграрних підприємств України, яка стримує подальший розвиток виробництва продукції в галузі й нарощування питомої ваги її у ВВП країни. Банківське кредитування аграрного виробництва залишається обмеженим через те, що банки все ще вважають аграрні підприємства об'єктами підвищеної ризиковості й низької кредитоспроможності, а в сегменті агрокредитування перевага ними надається крупним підприємствам, які здійснюють аудит своєї фінансової звітності і страхують урожаї. Помітний попит на кредити з боку аграріїв стримується високими відсотковими ставками, переважною короткостроковістю кредитних угод, вимогами високих авансових платежів, ліквідної застави чи гарантій. У даній статті ставилося за мету показати можливості розширення кредитування аграрних підприємств як за рахунок банківського кредитування, і альтернативних форм та видів агрокредитування – лізингового, вексельного кредитування або комбінації різних форм та інструментів. Ці форми є більш «толерантними» до аграріїв, ніж банківське кредитування. Порівняльні розрахунки, здійснені на матеріалах ряду українських банків, підтвердили, що платежі по лізингу є нижчими, ніж по кредиту, а по авальованому векселю нижчими, ніж по лізингу. До того ж ці форми дозволяють уникати високих авансових внесків, жорстких вимог до застави майна, до наявності позитивної кредитної історії, до гарантій, які є основними перепонами при отриманні кредитів аграріями. Застосування цих форм і видів кредитування розширить можливості аграріїв отримати кредитні ресурси в разі їхньої потреби й дасть змогу оптимізувати ціну кредитних ресурсів та оподаткування бізнесу.

Ключові слова: кредит, агрокредитування, банківський кредит, лізинг, вексель, кредитний ризик.

Актуальність.

Сільське господарство займає важливе місце у формуванні валового внутрішнього продукту України.

В останні роки частка цієї галузі у ВВП досягає 12-13 відсотків. З урахуванням потенційних можливостей сільськогосподарської галузі ця частка могла би ще зрости за умови

поліпшення фінансування аграрних підприємств. Проте нарощування обсягів їхнього фінансування відбувається досить складно через цілу низку причин, серед яких можна виділити як найважливіші: нестачу власних джерел у багатьох із них і обмежені можливості в отриманні фінансових ресурсів від інших інституцій, насамперед, від кредитних. Ця проблема залишається актуальною в Україні вже декілька десятиріч, й актуальність її посилилась останніми роками через те, що різко зменшились обсяги державної підтримки аграрних підприємств, а цінова кон'юнктура світового і внутрішнього ринків погіршилася.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Зважаючи на важливість і складність, проблема кредитування аграрних підприємств уже довгий час знаходиться в центрі уваги науковців. Над вирішенням різних її аспектів у останні роки працювала ціла плеяда вчених. Так А. Дашко, Н. Волкова, А. Кункель [1,3,4] визначили тенденції в банківському кредитуванні за останні роки та структуру портфелів українських банківських установ; ще ряд вчених – В. Аранчій, О. Гудзь, О. Непочатенко, О. Лемішко, В. Коваленко та ін. досліджували особливості сільськогосподарського виробництва і його кредитного забезпечення, недосконалості механізмів аграрного кредитування, у т.ч. і за рахунок державних програм [1,3,4]. Метою даної публікації є уточнення причин, які в наш час стримують, а в найближчі роки можуть обмежувати обсяги банківського кредитування аграрних підприємств в Україні, а також обґрунтування доцільності ширшого використання альтернативних форм їхнього кредитування.

Матеріали і методи.

У статті були використані такі підходи й методи наукового дослідження: системний підхід до вирішення проблеми кредитування, дедуктивний метод під час розгляду агрокредитування як сегменту кредитного портфеля банків, метод аналізу (у процесі класифікації форм кредитування). Зі спеціальних методів використано метод структурного аналізу(аналіз структури кредитного портфелю банків), аналізу динамічних рядів(під час визначення тенденцій агрокредитування), порівняльного аналізу ставок і умов кредитування в різних банках, розрахунково- порівняльний метод (під час обґрунтування альтернативних форм кредитування).

Результати дослідження та їх обговорення.

Проблема недостатнього кредитування підприємств аграрного сектора України не вирішується через наявність цілого ряду об'єктивних чинників, які змінюються у міру того, як змінюється ситуація на світовому і внутрішньому фінансових ринках, і ці чинники потребують осмислення й систематизації, розуміння того, наскільки суттєвим буде й надалі їхній вплив на процеси кредитування аграрних підприємств, та наскільки сильним є вплив суб'єктивних чинників – незнання спеціалістами підприємств сучасних методів та фінансових інструментів і можливостей їх комбінування для отримання такого необхідного додаткового фінансування. Водночас варто наголосити на тому, що сучасний арсенал інструментів кредитування, який розроблений саме для забезпечення потреб різних типів аграрних підприємств банківськими й небанківськими кредитними

установами, є досить великим. Однак запровадження цих методів та інструментів потребує знання і виконання певних умов, відповідності принципам кредитування, умовам, що прийняті в тих чи інших кредитних установах.

Будучи важливим чинником економічного розвитку, кредит в усіх його видах є тим надбанням людства, завдяки якому позичальники спроможні отримувати фінансові ресурси, необхідні для забезпечення безперебійного процесу виробництва й розширеного відтворення, а кредитні установи – заробляти на цьому прибуток. У нашій країні в процесі еволюції склалася система кредитування, яка охоплює різні форми і види кредитування. Найбільш розповсюдженим є поповнення фінансових ресурсів агропідприємств саме за рахунок банківського кредитування.

Під банківським кредитуванням аграрних підприємств варто розуміти економічні відносини між ними й банками щодо отримання від банків фінансових ресурсів на умовах платності, строкowości, зворотності, забезпеченості й цільового їхнього використання. Ці відносини мають певні особливості, що зумовлені специфікою аграрної галузі, і які не можуть ігноруватися.

Серед чинників, що зумовлюють потребу суб'єктів господарювання аграрного сектору в додатковому фінансуванні їх діяльності, вчені [1, 2, 3] виділяють декілька найважливіших, і з їхньою думкою складно не погодитись :

- сезонність виробничого процесу й реалізації продукції;
- довгий період відтворювального процесу (особливо у тваринництві, садівництві, виноградарстві) і, відповідно, розрив між процесом виробництва й отриманням коштів від реалізації продукції;

- стан технічного забезпечення виробництва;
- недостатньо високий рівень інвестиційної привабливості галузі
- зростання дебіторської заборгованості;
- суттєві коливання попиту, пропозиції та цінової кон'юнктури на продукцію сільського господарства.

Підприємства залучають кредити в довгостроковому форматі для того, щоби профінансувати довгострокові активи: купівлю основних засобів, їхнє відновлення, переобладнання, вкладання коштів у нове будівництво. Крупні компанії, як правило, отримують інвестиційні кредити для поповнення активів або для купівлі обладнання.

Короткострокові кредити залучаються сільськогосподарськими підприємствами на поточні цілі: придбання посівного матеріалу, кормів, засобів захисту рослин, паливо - мастильних матеріалів, послуг на проведення певних видів робіт тощо. І залучаються вони не лише через банківську систему, часто підприємства надають кредити один одному, через лізингові компанії, через кредитні спілки в різних формах (табл.1). Часто банки виступають посередниками і за таких форм кредитування.

Через об'єктивні і суб'єктивні причини українські аграрні підприємства не є пріоритетними в банківському кредитуванні. Усього 20 банків із 76, які працюють у 2020 році на українському ринку, надають кредити аграріям, і саме на них приходить близько 80 відсотків усіх позик агросектору. За даними НБУ на 1 серпня 2020 року лише 7,5 відсотків кредитного портфеля банків для реального сектору економіки призначалося сільському господарству, проти 31,4% – оптовій і роздрібній торгівлі і 11,8 % – на операції з нерухомим майном. Тож на

1. Форми кредиту, в яких він надається аграрним підприємствам

Товарна форма	Грошова форма
Кредит надається продавцем покупцеві у вигляді відтермінування платежу за отримані товари або надані послуги; а може на умовах лізингу. Такий кредит надається підприємством-кредитором на умовах, що узгоджені із позичальником. Зобов'язання за сплатою комерційного кредиту оформляються простим або переказним векселем. Банк може обслуговувати або проводити операції за допомогою інструменту комерційного кредиту – векселя, не будучи водночас прямим учасником комерційного кредитування, може виступати авалістом. У лізингових операціях лізингодавцем можуть виступати, як підприємство-постачальник, так і банк, останній може бути посередником при проведенні операцій.	Позичковий капітал надається кредитором позичальнику на принципах кредитування. Банківські кредити надаються виключно у грошовій формі. У грошовій формі надаються кредити і небанківськими кредитними установами – кредитними спілками.

відміну від багатьох розвинених країн, де до 70 % обігових коштів на розвиток сільськогосподарського сектору формується за рахунок банківського кредитування, в Україні ця частка становить лише 20 %. Водночас за опитуванням респондентів- підприємств, проведеного НБУ у IV кварталі 2019 року, згідно з яким визначалися найбільш впливові чинники, що обмежують можливості збільшення виробництва підприємствами сільського, лісового та рибного господарства, не випадково 34,7 % опитуваних назвали брак обігових коштів, а 11,9 % – обмежені можливості отримання кредиту [5].

Згідно з тим же опитуванням лише 6,3 % респондентів вважали, що на кінець 2019 року умови надання кредитів аграріям в Україні пом'якшилися; 65,1 % – такими, що не змінилися; а 28,6 % – такими, що стали ще жорсткішими. Та незважаючи на погіршення економічної ситуації у 2020 року (засуха, карантинні обмеження, загальний економічний спад), найбільшу заінтересованість у залученні кредитів (за опитуваннями, проведеними в першому та другому кварталах 2020 року) виявляли саме підприємці-аграрники [6].

Майже всі галузі економіки України, включно з галуззю сільського господар-

ства, страждають від надмірно високих (у 5-6 разів вищих, порівняно з розвинутими країнами світу) кредитних ставок. За умов такої високої вартості кредитних коштів на внутрішньому ринку, а також довгого періоду оборотності коштів на підприємствах аграрної галузі, рівень прибутковості вітчизняного сільського господарства повинен бути дуже високим, щоби відповідати умовам фінансового важеля, згідно з яким підприємству є сенс брати кредит лише за умови, що економічна рентабельність його буде вище ставки банківського кредиту. Звідси може бути два шляхи для збільшення обсягів кредитування: подальше нарощування рентабельності позичальників (для чого у т.ч. потрібні кредити на розширення виробництва) або зниження розміру відсоткових ставок по кредитах. Останній шлях, при удаваній його простоті, може виявитися досить складним, оскільки меншою мірою кредитна ставка банків визначається розміром ставки рефінансування НБУ (останню у 2020 році дещо знижено), а значно більше залежить від розміру депозитної ставки, на яку прямо впливає рівень очікуваної інфляції в країні (вона має тенденцію в цьому році до зростання). Важливою умовою для зниження ставки за кредитом має стати знижен-

ня ризику кредитора через посилення захисту його прав у випадках неповерненості кредитів. Ще однією обов'язковою умовою для зниження ставок кредитування мало би стати забезпечення макроекономічної стабільності в країні, досягнення стабілізації грошової одиниці для сприйняття України у світі як низькоризикової для ведення бізнесу країни, тоді фінансові ресурси надаватимуться іноземними кредиторами під менші відсотки, ніж на даний час.

Варто відзначити, що майже всі системні банки (Укрексімбанк, Райффайзен Банк Аваль, Креді Агріколь банк, Ощадбанк) орієнтуються на кредитування великих сільськогосподарських виробників та агрохолдингів, які мають відповідну заставу та, як правило, страхують свій урожай і, відповідним чином, ведуть фінансову звітність. Такий їхній вибір пріоритету, з одного боку, знижує операційні витрати банків, але з іншого, збільшує кредитний ризик, який стає недиверсифікованим.

У найгіршому стані опинилися середні та малі підприємства аграрного сектору, які не мають достатнього обсягу власних оборотних коштів, відповідної застави, не мають довгої й доброї кредитної історії, не страхують своє виробництво, не в змозі надати повної фінансової звітності щодо своєї діяльності. Лише останнім часом банки стали уважніше придивлятися до цих підприємств, прагнуть бачити в них потенційних позичальників, які знижують так званий ризик від кредитування великих позичальників. Проте банки – кредитори мають претензії до позичальників-аграріїв щодо недостатності в останніх досвіду роботи з кредитами; щодо неповноти інформації, яка надається ними про фінансовий стан підприємства для отримання кредитів.

Національним банком України, різними міжнародними аудиторськими компаніями періодично проводяться опитування банківських установ, на базі яких створюються їхні рейтинги щодо намірів і умов кредитування агросектору. Так проведено анкетування серед банківських установ, що займають топові місця за рейтингом Мінфіну (щодо розміру активів та стійкості); за рейтингом «Форіншурера» (надійність); а також ті, що позиціонують себе, як банківські установи, які співпрацюють із сільськогосподарськими підприємствами, дало можливість скласти рейтинг тих банків України, які позитивно налаштовані на співпрацю з аграрним бізнесом. Під час створення рейтингу журналом Landlord та аудиторсько-консалтинговою компанією Kreston GCG досліджували банківські установи були проаналізовані та оцінені за 18 критеріями. Кожен критерій мав власну «вагу» щодо привабливості для підприємств агросектору [7, 8].

За результатами рейтингу до п'ятірки банків, що позитивніше всіх були налаштовані на кредитування аграрних підприємств в Україні у 2019 році, можна віднести ОТП Банк, Райффайзен Банк Аваль, ПУМБ, Мега Банк і Ощад Банк.

Аналіз цих рейтингів і програм банків, на основі яких вони були складені, робить зрозумілішою загальну політику банківських установ, які працюють в Україні з надання кредитів аграрним підприємствам; конкретизувалися їхні пропозиції щодо спеціальних кредитних програм та пропозиції щодо партнерства. Виявилось, що за останні роки ці банки напрацьовували нові кредитні продукти для аграріїв; співпрацюють за партнерськими програмами (які, принаймні, на 5 в. п. мають нижчі за звичайні кредитні ставки); працюють із державними пільговими програмами для підприємств АПК.

У таблиці 2 наведено декілька найважливіших показників за ОТП Банку, який був визнаний лідером даного рейтингу (табл. 2).

Доречно зауважити, що в загальному кредитному портфелі ОТП Банку кредити, що надані аграрним підприємствам займають приблизно 50 %. Як заставу ОТП Банк може прийняти нерухоме майно, права власності або поручительства, сільськогосподарську техніку, велику рогату худобу, зерновий матеріал, врожай нового року.

ОТП Банк має партнерські договори на кредитування закупівель сільськогосподарської техніки або обладнання, засобів захисту рослин, добрива, насіння та палива. В умовах програм прописана ставка фінансування, яка складає від 9,5 % річних у гривні, 5,5 у дол. США і 5 % у євро. Для малих аграрних підприємств банк розробив особливу програму – «ОТП Агро-фабрика». Протягом першої половини минулого року банківська установа надала кредитні кошти більше ніж 100 позичальникам, а також законтрактувала більш ніж 450 млн гривень у вигляді кредитів.

Проявляють певну кредитну активність і інші банки. У загальному кредитному портфелі Райфайзен Банк Аваль кредити, що надані аграрним підприємствам, займають до 50 %. Цей банк надає кредити тим аграріям, які

мають у обробітку від 100 до 50000 га землі і які спеціалізуються на виробництві тваринницької та птахівничої продукції. Кредитні ставки в цьому банку вищі, ніж у ОТП Банку (від 16% у гривні, 6,5 – у дол. США і 5 % у євро), 0,5 % – комісія від суми кредиту, проте застава не є обов'язковою.

У порівнянні з двома попередніми банками, в Ощадбанку ставки за кредитами є більш високими: у гривні вони добігають 16,9, а в іноземній валюті 7,5-8,5 %, водночас розмір комісії вище, ніж у Райфайзен Банку Аваль – 2 % від суми кредиту, однак застава не вимагається. Ощадбанк приймає активну участь у запровадженні програм державної підтримки аграрної галузі, у нього наявний широкий спектр пільгових умов та партнерських програм, він має певні продукти, які дають можливість зменшити вартість імпорتنих операцій для аграрного сектору.

Отже, можна зробити висновок, що цікаві кредитні пропозиції для аграріїв існують на даному етапі в різних банках. Та кредитування за своєю сутністю це система узгоджених економічних відносин між кредиторами й позичальниками, а не паралельні благі наміри одних та інших. Ділові очікування сільськогосподарських підприємств щодо планів на кредитування на наступний рік засвідчили, що планують брати кре-

2. Умови, на яких ОТП Банк був готовий надавати кредити українським агровиробникам у 2019 році

Бали	Кредитний ліміт	Відсоткова ставка	Розмір комісії	Наявність застави	Термін прийняття рішення	Надання коштів	Необхідні документи
86	25 0000 – більш ніж 10 000 000 грн	у гривні — 9,5–17 %, у дол США — 5,5 %, в євро — 5 %	залежить від умов конкретної угоди	не обов'язкова	1 день	1 день	фінансова звітність та с/г форми за кілька років, розшифровка «Основних засобів» на актуальну дату і заповнена анкета, надана банком

дити лише приблизно 48 % опитаних НБУ респондентів [6]. Це може означати не що інше як те, що менеджери підприємств не знайомі з новими кредитними програмами банків для аграріїв, або вони їх не влаштовують за розміром кредитних ставок чи за ін. умовами.

У зв'язку з цим аграрним підприємствам слід звертати увагу й на альтернативні форми і види кредитування, якими є лізингове та вексельне кредитування.

З економічної точки зору «лізинг – це трансформація банківського кредиту в товарний через надання лізингодавцем лізингоотримувачу у використання майна у формі оренди» [9].

Лізинг – особлива форма оренди, оскільки в ньому беруть участь, як мінімум три суб'єкти – постачальник обладнання, лізингова компанія (або банк), користувач, а іноді ще й посередники та гаранті. Проте, коли коло учасників розширюється, вартість лізингових послуг для кінцевого споживача може суттєво здорожчуватися, що є дуже небажаним.

Варто зауважити, що лізинг, порівняно із кредитом, є більш «лояльним» до аграрія інструментом, оскільки не вимагає застави, бо предмет лізингу сам виступає заставою; не вимагає позитивної кредитної історії; здійснюється під конкретне обладнання, а не під певну суму коштів; допомагає оптимізувати платежі та оподаткування; оформлюється швидше, ніж кредит. Водночас лише 2 % техніки, придбаної сільськогосподарськими підприємствами в останні роки, було придбано за лізинговою схемою, і лише в сегменті тракторів та комбайнів частка придбаної в лізинг техніки є вищою і сягає 5-6 % [10]. Наведені дані свідчать про те, що на відміну від розвинених країн світу, наші аграрії використовують цю форму кредитування дуже обмежено. У той час, коли український ринок лі-

зингу зменшується, то світовий зараз перебуває на підйомі: До 2021 року очікується його зростання на 30 %.

Для поповнення фінансових ресурсів аграрні підприємства можуть також використовувати вексельну форму кредитування. Її можна використовувати для відстрочення оплати за поставлену продукцію, послуги на коротко- та середньострокову перспективу. Перевагою векселя над кредитами є те, що ціна за векселем закріплюється на весь термін угоди, яка прописується в договорі; плата за аваль нижча, ніж плата за кредит; за вексельним розрахунком не стягується передплата, оскільки авальований вексель уже є гарантією тому, що позичальник сплатить потрібну суму.

Відсотки за користування коштами не є обов'язковою частиною векселя. Якщо у векселі прямо не зазначено, що за нього потрібно сплачувати проценти, то потрібно вважати, що процентів немає, проте, якщо відсоток і буде, він може дорівнювати не більше 6 % терміном від 6 до 12 місяців.

Розглянемо, які умови пропонуються аграрним підприємствам за різними формами кредитування в різних банках строком на 6 місяців (табл. 3.).

Порівняльний аналіз щодо різних форм кредитування для аграріїв показав, що користуватися авальованим векселем вигідніше, ніж лізингом, а лізингом вигідніше, ніж кредитами. Останнім часом значної популярності набули так звані авальовані векселі, коли банк цілком або частково бере на себе добровільну відповідальність за виконання зобов'язань будь-якого з учасників вексельного договору. Такий спосіб фінансування пропонує низка банків, зокрема Креді Агріколь, ПУМБ та інші. У порівнянні з кредитами, векселі є дешевшими інструментами. Середня ставка за аваль векселем складає 1-2 %.

3. Умови кредитування аграрних підприємств за різними формами кредитування

	АТ «Приватбанк»	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	ПАТ «Ощадбанк»	АТ «ПУМБ»
Банківський кредит				
500000				
Аванс	100 000			
Відсотки по кредиту	52 500	47 750	45 000	58 750
Комісія	2 500		1 000	-
Сума платежу	555 000	547 750	546 000	558 750
Лізинг				
500000				
Аванс	125 00			
Комісія (одноразова)	10 000	15000	9000	5 000
Сума платежу	553 750	543 750	559 000	548 000
Вексель				
500000				
Ставка за аваль векселем	10 000	7 500	6 250	12 500
Комісія	500	-	2 500	-
Сума платежу	510 500	507 500	508 750	512 500

Джерело: побудовано автором на основі даних щодо умов кредитування у різних банках України за 2019 р.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Проведене дослідження показало, що аграрні підприємства України через специфіку їхнього виробництва постійно потребують великих обсягів кредитних ресурсів. Та економічні взаємовідносини між кредиторами й позичальниками складаються так, що агровиробники все ще не є пріоритетними партнерами банків, і далеко не всі банки погоджуються надавати їм кредити, а якщо й надають, то частіше всього, крупним агрохолдингам, наражаючи себе на небезпеку недиверсифікованого ризику. Водночас банки розуміють, що стабільні довгострокові відносини із крупним,

середнім і навіть малим аграрним бізнесом можуть приносити стабільний дохід, якщо зацікавити партнера привабливими умовами кредитування. І тому провідними банками, орієнтованими на кредитування агросектору, розробляються різні програми кредитування, пропонуються різні форми кредитування: лізингова, вексельна. Порівняльний аналіз щодо різних форм кредитування для аграріїв показав, що користуватися авальованим векселем вигідніше, ніж лізингом, а лізингом вигідніше, ніж кредитами. Та фінансові менеджери підприємств мають здійснювати постійний моніторинг спеціальних пропозицій банків, засвоїти умови проведення альтернативних форм кредитування.

Список використаних джерел:

1. Аранчій В. І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах / В. І. Аранчій // Вісник НБУ. – 2011– № 2. – С. 10–14.
2. Непочатенко О. О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств. Умань, 2007 р. - 456 с.
3. Коваленко В.В. Розвиток банківського кредитування аграрного сектору економіки// Механізми та стратегії розвитку господарюючих суб'єктів в умовах інтеграційних процесів. Матеріали науково-практичної Інтернет – конференції студентів і молодих вчених з міжнародною участю, 19 лютого 2019 . Харків- Пшеворськ
4. Lemishko O. O. Bank crediting mechanism of economic agents of Ukraine. Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. 2015. Vol. 3, No. 5/2015. P. 139 – 142.
5. Ділові очікування підприємств України. IV квартал 2019 року. bank.gov.ua/news/all/dilovi-ochikuvannya-pidpriemstv-ivkvar-tal-2019
6. Ділові очікування підприємств України за II квартал 2020 року. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-pogirshiv-otsinki-ekonomichnogo-rozvitku-i-ne-ochikuyena-shvidke-vidnovlennya-opituvannya-pidpriemstv-u-ii-kvartali-2020-roku>
7. Надійне плече: ТОП-15 банків, що кредитують агросектор <https://landlord.ua/rejtingi/nadiyne-pleche-top-15-bankivshho-kredituyut-agrosetektor/>
8. Сільськогосподарська гра: чи зможе хтось із українських банків годувати фермерів дешевими кредитами у 2018 році? <https://nabu.ua/ua/agrarna-gra-chi-zmozhe-htos.html>
9. Кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Зб. рекомендацій. Міністерство аграрної політики України, ННЦ Інститут аграрної економіки, Проект ЄС TACIS.-Ч.1/3а ред.. М.Я. Дем'яненко - К.Знання - Прес , 2005.-199 с.

10. Садура О.Б. Агрес О.Г., Томашевський Ю.М. Розвиток лізингу та його перспектив в агропромисловому комплексі України. Development of leasing and its perspectives in agroindustrial complex of Ukraine.//Гроші, фінанси і кредит, Львів. Вип.28, 2019. - с.308-311

References:

1. Aranchiy V. I. (2011). Osoblyvosti bankivskogo kredituvannya agrarnykh pidpriemstv v suchasnykh umovakh [Features of bank lending to agricultural producers in modern conditions] Visnyk NBU, №2, p.10-14
2. Nepochatenko O. O. (2007). Organizatsiyno-economichni mekhanizmy credituvannya agrarnykh pidpriemstv [Organizational and economic mechanisms of lending to agricultural enterprises] Uman. p. 456.
3. Kovalenko, V.V.,(2019), Rozvytok bankivskogo credituvannya agrarnogo sektoru ekonomiky // Mekhanizmy ta strategii rozvytku gospodariuuchih subyektiv v umovakh integratsiynykh procesiv [Development of bank lending to the agricultural sector of the economy // Mechanisms and strategies for the development of economic entities in the conditions of integration processes. Proceedings of the scientific and practical Internet Conference of students and young scientists with international participation, February 19, 2019], Kharkiv-Pshevorsk
4. Lemishko O.O. Bank crediting mechanism of economic agents of Ukraine. Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky.(2015). Vol. 3, No. 5. p. 139 – 142.
5. Dilovi ochikuvanniya pidpriemstv Ukrainy. IV kvartal 2019 roku [Business expectations of Ukrainian enterprises. IV quarter of 2019]. bank.gov.ua/news/all/dilovi-ochikuvannya-pidpriemstv-IVkvar-tal-2019
6. Dilovi ochikuvanniya pidpriemstv Ukrainy. II kvartal 2020 roku [Business expectations of Ukrainian enterprises for the second quarter of 2020]. <https://bank.gov.ua/ua/>

- news/all/biznes-pogirshiv-otsinki-ekonomichnogo-rozvitku-i-ne-ochikuye-na-shvidke-vidnovlennya--opituvannya-pidpriyemstv-u-ii-kvartali-2020-roku
7. Nadiyne pleche: TOP-15 bankiv scho credituyut agrosector [Reliable shoulder: Top 15 banks lending to the agricultural sector] <https://landlord.ua/rejtingi/nadiyne-pleche-top-15-bankiv-shho-kredituyut-agrosektor/>
 8. Agricultural game: will any of the Ukrainian banks be able to feed farmers with cheap loans in 2018? <https://nabu.ua/ua/agrarna-gra-chi-zmozhe-htos.html>
 9. Creditne zabezpechennya silscogospodarskih tovarovyrobnykiv [Credit collateral for agricultural producers]. Zbirnyk rekomendatsiy.Ministerstvo agrarnoi polityki Ukrainy, NNC Instytut agrarnoi ekonomiky, Proekt ES TACIS, pt.1. / M.Demiyanenko. (2005) – Kyiv. Znannya. - p.199.
 10. Sadura O, Agres O, Tomashevsky Y. Rozvitok lizingu ta yogo perspektiv v agropromyslovomu kompleksi Ukrainy. [Development of leasing and its perspectives in agroindustrial complex of Ukraine] (2019) // Groshi, finansy i credit, Lviv, Issue 28, p. 308-311.

L. Hudoliy (2020). DEVELOPMENT OF ALTERNATIVE FORMS AND TYPES OF AGRICULTURAL LENDING IN UKRAINE. БІОЕКОНОМІКА ТА АГРАРНИЙ БІЗНЕС, 11(4): 5-14. <http://doi.org/10.31548/bioeconomy2020.04.016>

Abstract. *This article deals with the problem of insufficient provision of credit resources to agricultural enterprises in Ukraine, which hinders the further development of production in the industry and increases its share in the country's GDP. Bank lending of agricultural production remains limited due to the fact that banks still consider agricultural enterprises to be objects of high risk and low creditworthiness, and in the segment of agricultural lending, they prefer large enterprises that audit their financial statements and insure crops. A noticeable demand for loans from farmers is constrained by high interest rates, the prevailing short-term nature of loan agreements, the requirements for high advance payments, floating charge or guarantees. The point of the article is to show the possibilities of expanding lending of agricultural enterprises both through bank lending and alternative forms and types of agricultural lending, such as leasing, promissory note lending or a combination of various forms and instruments. These forms are more «tolerant» to farmers than bank lending. Comparative calculations made on the materials of a number of Ukrainian banks confirmed that lease payments are lower than on the loan, and on the avalized bill of exchange are lower than on leasing. In addition, these forms allow you to avoid high advance payments, strict requirements for property collateral, for a positive credit history, and guarantees, which are the main barrier to obtaining loans by farmers. The use of these forms and types of lending will expand the ability of farmers to obtain credit resources of their need and optimize the price of credit resources and business taxation.*

Keywords: *credit, agricultural lending, bank loan, leasing, promissory note, credit risk*
